

Jan Szczepański CSsR

Propozycja obrzędów Pierwszej Komunii Świętej dzieci w parafii

Troska o pełne uczestnictwo dzieci w Eucharystii przez udzielanie im komunii świętej zawsze odgrywała bardzo ważną rolę w Kościele powszechnym. Historia pokazuje, że troska ta w ciągu wieków różnie się kształtowała. W pierwszych wiekach chrześcijaństwa komunię świętą po raz pierwszy podawano dzieciom zaraz po udzieleniu im sakramentu chrztu. Począwszy od Soboru Laterańskiego IV (1215) odkładano ją aż do osiągnięcia przez dzieci tak zwanego „wieku rozeznania”. W Kościele Zachodnim tak już pozostało aż do czasów współczesnych, ale zaczęto ją poprzedzać krótszym lub dłuższym przygotowaniem katechetycznym. Udzielanie tego sakramentu zazwyczaj łączono z mszą świętą zwaną „mszą pierwszokomunijną”. W celebrowaniu tej mszy, zwłaszcza od powstania ruchu liturgicznego związanego z Soborem Watykańskim II, podkreślano, że przyjmowanie komunii świętej w czasie mszy świętej stanowi istotny element pełnego w niej uczestnictwa. Do rytuału pierwszokomunijnego włączono na stałe praktykowane dotąd gdzieś odnowienie przyrzeczeń chrztu świętego. Przedłużono też świętowanie uroczystości kościelnej w domu rodzinnym. Ustalono wreszcie, że Pierwsza Komunia Święta jako uroczystość rodzinna będzie odtąd uroczystością parafialną.

Z czasem do przeżywania Pierwszej Komunii Świętej w rodzinie zaczęły coraz częściej zakradać się nadużycia. Uświadomiono sobie, iż przygotowywane w domach rodzinnych uczytwa pierwszokomunijne nie mogą mieć charakteru czysto świeckiego. Świętowanie pierwszokomunijne w domu powinno być świętowaniem typowo chrześcijańskim, związanym z przeżyciami religijnymi w kościele. W miarę rozpowszechniania się tych przekonań w Kościele tworzył się stopniowo dzisiejszy rytuał Pierwszej Komunii Świętej.

Wraz z rozwojem katechizacji kształtował się on w dalszym ciągu. W Polsce dopiero w latach siedemdziesiątych dziewiętnastego stulecia na szerszą skalę rozwinęło się wspólne przygotowywanie dzieci do Pierwszej Komunii Świętej. Wtedy też zaczęto urządzać ją uroczystie. Na Zachodzie, zwłaszcza

we Francji, początki tworzącego się rytuału pierwszokomunijnego sięgają końca wieku siedemnastego. Z upływem czasu w związku z rozwojem i zastosowaniem w katechizacji dydaktyki i pedagogiki oraz ze wzbogacaniem ich przez środki audiowizualne obrzęd pierwszokomunijny stopniowo się udoskonalał. Kościół i dziś jeszcze udoskonala przybliżanie dzieciom głoszonych prawd wiary i treści nadprzyrodzonych przez symbole i znaki, które powodują skuteczniejsze oddziaływanie na dzieci. W niniejszym artykule próbujemy takie nowe znaki zaproponować w obrzędzie mszy pierwszokomunijnej¹.

Celem niniejszego opracowania jest zatem próba wykorzystania wysiłków duszpasterskich w przeprowadzaniu mszy świętej pierwszokomunijnej. W szczególności chodzi o to, by w czasie tej celebracji zarówno dzieci, jak i całe zgromadzenie liturgiczne lepiej rozumieli i akceptowali uobecniającą się rzeczywistość nadprzyrodzoną związaną z pełnym uczestnictwem we mszy świętej i aby kierowali się nią w dalszym życiu. Chodzi tu szczególnie o podkreślenie znaczenia sakramentu chrztu świętego wyeksponowanego w odnawianiu jego przyrzeczeń. Zadość czyniąc chociaż częściowo tym tendencjom historycznym i współczesnym, proponujemy następujący program urządzania uroczystości Pierwszej Komunii Świętej dzieci w parafii².

Przed kościołem

Mszy świętej pierwszokomunijnej przewodniczy proboszcz jako pasterz wspólnoty parafialnej. Ubrany w szaty liturgiczne koloru białego w procesji z krzyżem na czele wychodzi przed kościół i pozdrowia zgromadzonych słowami: „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus”. Witając zgromadzonych w krótkim przemówieniu, podkreśla wagę uroczystości jako święta dzieci przystępujących do Pierwszej Komunii Świętej, ich rodzin i całej parafii. Z kolei na wezwanie proboszcza rodzice podchodzą do swoich dzieci i kładąc ręce na głowie swojego dziecka, czynią na jego czole znak krzyża świętego, wypowiadając te lub podobne słowa: „Niech cię Bóg błogosławi na dalsze twoje życie chrześcijańskie w imię Ojca i Syna, i Ducha Święte-

¹ Szerzej o Pierwszej Komunii Świętej dzieci zob. J. Szczepański, *Pierwsza Komunia dzieci w Kościele rzymskokatolickim w Europie Zachodniej i w Polsce*, Kraków 2003.

² Poza wyjątkowymi przypadkami nie powinno się organizować Pierwszej Komunii Świętej podczas Mszy Wieczerzy Pańskiej. Najlepiej ją urządzać w którąś z sześciu niedziel wielkanocnych, w uroczystość Ciała i Krwi Pańskiej albo w którąś z niedziel w ciągu roku – por. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, instr. *Redemptionis Sacramentum*, 87. Przed uroczystością pierwszokomunijną kościół należy udekorować emblematami eucharystycznymi i chrzcielnymi. W kościele przed ołtarzem w pośrodku należy ustawić przyozdobioną chrzcielnicę, a obok niej paschał. W prezbiterium należy przygotować naczynie z wodą do pobłogosławienia, ręcznik i kosz z małymi bochenkami chleba w liczbie równej ilości dzieci pierwszokomunijnych.

go”. Po błogosławieństwie rodziców proboszcz procesjonalnie wprowadza wszystkich do kościoła. Można śpiewać pieśń *Pod Twą obronę*. W czasie wprowadzania dzieci do kościoła biją dzwony na znak, że w kościele rozpoczyna się ważna uroczystość parafialna.

Obrzędy wstępne i liturgia słowa

W kościele po zajęciu miejsc przez dzieci i rodziców katecheta, który przygotowywał dzieci do Pierwszej Komunii Świętej, zwraca się do proboszcza, by przez Pierwszą Komunię Świętą pełniej włączył dzieci w Eucharystię i do wspólnoty parafialnej. Może to uczynić także jeden z rodziców dzieci.

Mszę świętą celebrans rozpoczyna od hymnu *Chwała*. Czytania wykonują dzieci pierwszokomunijne lub ich rodzice. Śpiewy międzylekcyjne wykonuje kantor.

Homilię głosi proboszcz jako główny celebrans uroczystości i jako pasterz odpowiedzialny za całą parafię. W homilii, wychodząc od zaakcentowania wagi przeżywanego dnia, należy podkreślić potrzebę ożywienia u dzieci wiary i miłości, aby świadomie, czynnie i pobożnie uczestniczyły w przeżywanej uroczystości. Należy uświadomić dzieciom, by czyniły to z przekonaniem, że do serc swoich przyjmują samego Boga. Należy też zwrócić uwagę na fakt, że dzieci za chwilę odnowią swoje przyrzeczenia chrztu świętego, dzięki którym ożywią w sobie otrzymane na chrzcie świętym łaski i dary Boże i że dzięki tym chrzestnym uzdolnieniom mogą one dzisiaj przyjąć Pierwszą Komunię Świętą. W homilii należy wreszcie podkreślić odpowiedzialność rodziców za rozwijanie w dzieciach tych łask przez ich dalsze wychowanie i kształcenie religijne oraz na doniosłą rolę dawania dzieciom dobrego chrześcijańskiego przykładu życia.

ODNOWIENIE PRYZRZECZEŃ CHRZTU

Obrzęd odnowienia przyrzeczeń chrztu praktykowany jest we mszy pierwszokomunijnej od dawna, i to nie tylko w Polsce. Eksponujemy go w tej mszy szczególnie. Zasadniczy tekst obrzędu bierze się z formularza Wigilii Paschalnej. W jego celebrowaniu zwracamy uwagę na to, by był on czytelny dla dzieci i całego zgromadzenia liturgicznego.

Po skończonej homilii celebrans podchodzi do ustawionej przed ołtarzem chrzcielnicy lub do dużej przyozdobionej odpowiednio misy zastępującej chrzcielnicę. Zapala się paschał. Celebrans, stojąc przed chrzcielnicą i paschałem, w kilku słowach dokonuje wprowadzenia do obrzędu odnowienia przyrzeczeń chrztu, prosząc przy tym wszystkich obecnych w kościele, by modlili się za dzieci, które chcą ożywić w sobie łaski otrzymane na chrzcie świętym (katecheta lub komentator powinien

tu przypomnieć i objaśnić znaki wskazujące na łaski i dary chrztu świętego, które dzieci będą inscenizować).

Dzieci zapalają świece od paschału, a celebrans skróconym tekstem z Wigilii Paschalnej błogosławi wodę i odbiera od obecnych przyrzeczenia³. Podczas błogosławienia wody i wypowiedzania przyrzeczeń dzieci trzymają zapalone świece. Potem je gaszą. Wszyscy w tym czasie stoją.

Następnie dzieci ustawiają się w szeregu, trzymając w rękach zgaszone świece. Obok każdego dziecka stają jego rodzice (lub chrzestni) i po kolei razem z dziećmi podchodzą do chrzcielnicy. Tam każde dziecko podaje świecę ojcu stojącemu po jego prawej ręce, a księżeczkę – mamie. Dziecko pochyla się nad chrzcielnicą, zanurza swoje dłonie w pobłogosławionej wodzie i wykonuje powoli i wyraźnie wybrany przez siebie gest przedstawiający jedną z łask otrzymanych na chrzcie świętym. Na znak wdzięczności Bogu za otrzymany kiedyś swój własny chrzest dziecko całuje chrzcielnicę (wybrany przez dziecko znak winien być uzgodniony wcześniej z rodzicami dziecka i z katechetą).

Proponowane gesty wykonywane przez dzieci:

– przeżeganie się pobłogosławioną wodą (symbolizuje otrzymaną na chrzcie świętym wiarę);

– obmycie twarzy zanurzonymi w pobłogosławionej wodzie dłońmi (symbolizuje chrestne obmycie duszy z grzechów i otrzymanie łaski uświęcającej);

– gest powitania w stronę proboszcza ze skłonem głowy w jego kierunku, a następnie w kierunku zgromadzonych w kościele ludzi (symbolizuje przywitanie ze wspólnotą parafialną reprezentującą Kościół, do którego dziecko zostało włączone w czasie swojego chrztu świętego);

– zanurzenie dłoni w pobłogosławionej wodzie i złożenie ich w formę modlitewną z równoczesnym podniesieniem ich do góry nad głowę, tak by tworzyły jak gdyby bramę wiodącą do nieba (symbolizuje Kościół jako bramę prowadzącą do nieba).

Można zastosować także inne gesty. Po wykonaniu gestu wybranego przez dziecko, ojciec dziecka zapala od paschału świecę (może to uczynić proboszcz, który w tym wypadku bierze od ojca dziecka świecę, zapala ją i zapaloną oddaje ojcu). W tym czasie dziecko wyciera ręce, całuje chrzcielnicę i odbiera od ojca zapaloną świecę. Rodzice z dzieckiem wracają teraz na swoje miejsca.

Gdy wszystkie dzieci zakończą wykonywanie gestów, proboszcz pobłogosławioną wodą kropi całą wspólnotę liturgiczną, aby wszyscy obecni w kościele ożywiłi w sobie łaski swojego chrztu. Cały kościół wykonuje wtedy stosowną pieśń, np. *Com przyrzekł Bogu* lub *Przez chrztu świętego wielki dar* (w czasie odnawiania przyrzeczeń chrztu można wykonać odpowiedni utwór).

³ Zob. tekst z *Mszалу rzymskiego: Błogosławieństwo wody do pokropienia oraz Odnowienie przyrzeczeń chrztu*, nr 45 i 46 na s. 177 i 178.

W podawanie intencji modlitwy powszechnej można włączyć dzieci pierwszokomunijne, ich rodziców i wychowawców.

Liturgia eucharystyczna

W procesji z darami dzieci przynoszą do ołtarza chleb i wino. Mogą przynieść wypisane na kartkach swoje postanowienia dotyczące powstrzymania się od spożywania alkoholu i od palenia papierosów deklarowane zwykle na okres do ukończenia szkoły średniej, ewentualnie dary dla kościoła parafialnego (np. ornat, stułę czy kielich). Znak pokoju przekazują sobie nawzajem rodzice i dzieci przez podanie ręki. Należy uważać, by nie naruszono zbyt skupienia liturgicznego. Komunii udzielamy pod dwoma postaciami przez zanurzenie. W czasie komunii świętej można wykonać stosowną pieśń (np. *Panie dobry jak chleb*).

Po komunii należy odprawić krótkie dziękczynienie. Można to uczynić w formie responsoryjnej albo przez modlitwy czytane przez wybrane dzieci. Ważne jest pozostawienie dzieciom chwili ciszy na prywatną modlitwę poprzedzoną krótkim wprowadzeniem. Chodzi o to, by przyzwyczaić dzieci do odprawiania choćby krótkiego prywatnego dziękczynienia po komunii. Po dziękczynieniu następuje modlitwa po komunii.

Obrzędy zakończenia

Po ogłoszeniach i błogosławieństwie mogą nastąpić krótkie podziękowania dzieci i ich rodziców. Na koniec proboszcz poleca dzieci pierwszokomunijne Matce Najświętszej, Matce świętej wytrwałości. Można wykonać antyfonę *Pod Twoją obronę uciekamy się* lub odpowiednią pieśń, np. *Gdy trwoga nas ogarnie*.

Błogosławienie chleba i wręczenie go dzieciom

Do mszy świętej pierwszokomunijnej warto wprowadzić jeszcze jeden element ważny ze względu na przyjęcia rodzinne w domu dziecka pierwszokomunijnego. Chodzi o pobłogosławienie chleba, który będzie zabrany przez dzieci do domów po skończonej uroczystości kościelnej. Bochenki chleba błogosławi teraz proboszcz. Może posłużyć się tekstem błogosławieństwa chleba z *Agendy liturgicznej diecezji opolskiej* zawierającej *Poświęcenie pokarmów w Wielką Sobotę*⁴ lub poniższymi słowami:

⁴ Zob. *Agenda liturgiczna diecezji opolskiej*, Opole 1981, s. 410: „Chlebie żywy, który zstąpiłeś z nieba [...] nad jeziorem [...] dla swoich uczniów”.

K. Wspomożenie nasze w imieniu Pana.
W. Który stworzył niebo i ziemię.
K. Panie wysłuchaj modlitwy nasze.
W. A wołanie nasze niech do Ciebie przyjdzie.

Módlmy się. Panie Jezu Chryste, Synu Boga żywego, Ty jesteś chlebem, który zstąpił z nieba. Dziękujemy Ci za dar chleba, który teraz błogosławimy. + Niech on nas chroni od zepsucia światowego i wszelkich niebezpieczeństw duchowych i fizycznych, które zagrażają naszemu życiu chrześcijańskiemu. Który żyjesz i królujesz na wieki wieków.

W. Amen.

Po pobłogosławieniu bochenków chleba dzieci pojedynczo podchodzą do ołtarza i odbierają je z rąk proboszcza lub katechety, po czym spokojnie wychodzą z kościoła. Można wtedy śpiewać pieśń *Króluj nam Chryste, Błogosław, Panie, nas* lub inną. Dalsze świętowanie pierwszokomunijne przenosi się do domów rodzinnych dzieci.

Uwagi dodatkowe

1. Chleb otrzymany przez dzieci w kościele powinien być odpowiednio rozdzielony między biesiadników w czasie przyjęcia domowego. Jest on łącznikiem biesiady rodzinnej z uroczystością przeżyty w kościele. Przypomina, że biesiada rodzinna jest kontynuacją duchowej uczyty w kościele. Chleb jest także znakiem miłości i jedności wśród obecnych gości.

2. Na jednym ze spotkań proboszcza z rodzicami dzieci pierwszokomunijnych dobrze uświadomić rodzicom, że przyjęcia organizowane z okazji Pierwszej Komunii Świętej winny być urządzone raczej w domu rodzinnym, a nie w wynajętym lokalu, by te przyjęcia nie były nazbyt wystawne, by były bezalkoholowe i pod każdym względem zgodne z zasadami chrześcijańskimi. Wtedy też należałoby zachęcić rodziców, by zaniechali przygotowywania dla dzieci pierwszokomunijnych zbyt drogich prezentów i by te prezenty podkreślały raczej wartości religijne niż świeckie. Przygotowane prezenty najlepiej rozdać dzieciom dopiero po nabożeństwie popołudniowym urządzanym zwykle w kościele w dniu Pierwszej Komunii Świętej.

3. Niniejszą propozycję urządzania uroczystości Pierwszej Komunii Świętej dzieci w parafii traktuję jako materiał do dyskusji. Wdzięczny będę za ewentualną krytyczną ocenę opracowania.

*

Msza święta pierwszokomunijna to wielkie dziękczynienie za łaski chrztu świętego i Eucharystii. Jest ona ukoronowaniem chrześcijańskiego wychowania siedmio- czy ośmioletniego dziecka w rodzinie. Przedstawiony tutaj projekt przebiegu tej uroczystości uaktywnia uczestnictwo dzieci we mszy świętej i uczy przyjmowania Eucharystii w dalszym życiu. Wiadomo,

że w tej mszy świętej uczestniczą także krewni dzieci pierwszokomunijnych, którzy dzisiaj bardzo często są ludźmi obojętymi religijnie. Uczestnictwo ich w przedstawionym obrzędzie może być dla nich swego rodzaju katechezą o chrzcie świętym, Eucharystii i wspólnotcie ludu Bożego. Proponowane gesty oznaczające łaski chrztu świętego wykonywane przez dzieci lepiej uświadamiają całej wspólnotcie eucharystycznej znaczenie łask i darów chrzestnych otrzymanych kiedyś przez nas wszystkich. Lepiej też przybliżają treść niektórych innych wielkich tajemnic naszej wiary. Może od tej uroczystości nie tylko dzieci, ale także wszyscy inni uczestnicy zgromadzenia eucharystycznego będą lepiej korzystać z tych łask i darów potrzebnych do osiągnięcia zbawienia. Dlatego warto rozważyć sugerowane tu propozycje.

Kraków

JAN SZCZEPAŃSKI CSsR

Słowa kluczowe

Pierwsza Komunia Święta dzieci, odnowienie przyrzeczeń chrztu, obrzędy mszy świętej

Summary

The outline of the ceremony of the First Communion of children in the parochial church

The article contains an outline for the ceremony of the First Communion of children in the parochial church. It is based on historical research investigating the ways of preparing children for the First Communion in the Catholic Church of Western Europe and in Poland. The goal of this article is to create a new, original concept of this ceremony in order to improve the participation of children and all the faithful in a better and deeper experience of the First Communion. The liturgy is meant to be easier to comprehend by the children. In the rites one of the ways of supporting those attempts will be through children's gestures performed during the renewal of baptismal promises.

Keywords

First Communion of children, renewal of baptismal promises, order of mass

